

УДК 78.01/+781.9/61+378.4
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-3-48>

Ольга ЧЕБОТАРЕНКО,
orcid.org/0000-0001-8537-9264
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки
Криворізького державного педагогічного університету
(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) hvostic7@gmail.com

Олена ОВЧАРЕНКО-ПЄШКОВА,
orcid.org/0009-0002-0722-1327
старший викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) elovcharenko.2013@gmail.com

РОЗВИТОК НАВИЧОК ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ФОРТЕПІАННИХ ТВОРІВ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ-РОМАНТИКІВ

В контексті зростаючих вимог до майбутнього вчителя музичного мистецтва, сьогодні підкреслюється важливість оволодіння ним художньо-творчою компетентністю і навичками художньої інтерпретації як її невід'ємної складової. Проблеми інтерпретації композиторського тексту завжди займали важливе місце в музикознавстві, виконавстві, музичній педагогіці та інших гуманітарних і філософських науках. Звернення до поняття художньої інтерпретації дає можливість значно розширити культурологічний контекст, що може забезпечити особливу глибину і широту для смислового розуміння і втілення композиторського тексту музичного твору майбутнім учителем музичного мистецтва.

Мета статті – визначити особливості створення художньої інтерпретації на прикладі фортепіанних творів західноєвропейських композиторів-романтиків (Ф. Шопена, Ф. Ліста, Р. Шумана). Відмічається особлива світова роль фортепіанної музики Ф. Шопена для становлення композиторських шкіл ХХ–ХХІ століття, як для польської культури, так і для української. Виявляються важливі семантичні риси музичних творів Ф. Шопена, що мають особливу близькість для української культури, вивчення яких поглиблюється завдяки використанню культурологічного підходу. Зауважується на особливій ролі програмності в музиці, як явній, так і прихованій. Запропоновано використання конкретних творів інших видів мистецтв (живопису, літератури, поезії) для створення більш широкого контексту для поглиблення виконавської стилістики і виконавського мовлення. Звертається увага на важливість залучення інтерпретацій світових музикантів-виконавців, включаючи представників сучасної польської культури. Зазначається, що застосування широкого культурологічного контексту дає можливість з одного боку, виявити глибинні смислові рівні композиторського тексту, з іншого – на основі художньої інтерпретації, створити цікаву і змістовну бесіду і презентацію, що сприятимуть розумінню музики слухачами.

Ключові слова: художньо-творча компетентність, художня інтерпретація, програмність, музичний інструмент, урок музичного мистецтва, вчитель музичного мистецтва, музичний текст, піаністична майстерність.

Olha CHEBOTARENKO,
orcid.org/0000-0001-8537-9264
Candidate of Art Studie
Associate professor at the Department of Musicology, Instrumental and Choreographic Training
Kryvyi Rih State Pedagogical University
(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) hvostic7@gmail.com

Olena OVCHARENKO-PIESHKOVA,
orcid.org/0009-0002-0722-1327
Senior Lecturer at the Department of Instrumental Performance Skills
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine) elovcharenko.2013@gmail.com

THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC INTERPRETATION SKILLS FOR EXAMPLE IN PIANO PIECES OF WESTERN EUROPEAN ROMANTIC COMPOSERS

Today is very important for future teacher of music art to own artistic-creative competence and skills in art interpretation as its undivided branch in the context of rising requirements to him. Problems of interpreting a composer's text have always occupied an important place in musicology, performance, music pedagogy, and other humanities and philosophical sciences. Addressing the concept of artistic interpretation makes it possible to significantly expand the cultural context, which can provide special depth and breadth for the semantic understanding and embodiment of the composer's text by a future teacher of musical art.

The purpose of the article is to determine the features of creating an artistic interpretation using the example of piano works by Western European romantic composers (F. Chopin, F. Liszt, R. Schumann). The special global role of F. Chopin's piano music, is noted in the formation of composer schools of the 20th-21st centuries, both for Polish and Ukrainian culture. Important semantic features of F. Chopin's musical works are revealed, which have a special affinity for Ukrainian culture, the study of which is deepened through the use of a culturological approach. The special role of programmability is noted in music, both explicit and implicit. The use of specific works of other arts (painting, literature, and poetry) is suggested to create a broader context for deepening performing stylistics and performing speech. Attention is drawn to the importance of involving interpretations in the world musicians-performers, including representatives of the contemporary Polish culture. It is noted that the use of a broad cultural context makes it possible, on the one hand, to reveal the deep semantic levels of the composer's text, and on the other hand, based on artistic interpretation, in order to create an interesting and meaningful conversation and presentation. It will contribute to the understanding of music by listeners.

Key words: artistic-creative competence, artistic interpretation, programmability, musical instrument, musical art lesson, musical art teacher, musical text, pianistic skill.

Постановка проблеми. Діяльність вчителя музичного мистецтва передбачає як володіння на високому професійному рівні мистецтвом гри на музичному інструменті для демонстрації композиторських творів, так і вміння цікаво, змістовно і грамотно розповісти про них. Сьогодні на особливий рівень виходить важливість оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва художньо-творчою компетентністю і, як її невід'ємною складовою – навичками художньої інтерпретації. На відміну від виконавської, художня інтерпретація потребує звернення до більш широкого спектру інформації, яку може забезпечити використання культурологічного підходу.

Аналіз досліджень. Різноманітні проблеми інтерпретації досліджувались багатьма вченими (Н. Кашкадамовою, І. Полусмяк, В. Москаленком, О. Потоцькою), особливості художньої інтерпретації розглядали О. Колесник, В. Корзун, О. Ляшенко; різноманітні аспекти професійної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до художньо-творчої діяльності досліджували О. Гаврилюк, О. Масол та інші. Але, з одного боку, постійне оновлення інформації; з іншого – зростання вимог до вчителя мистецтва, потребують пошуку шляхів і методів для оволодіння художньо-творчою компетентністю на більш глибокому рівні, що обумовлює як широту теоретико-історичних знань майбутнього вчителя музичного мистецтва, так і рівень його виконавської майстерності.

Мета статті – визначити особливості створення художньої інтерпретації на прикладі фор-

тепіанних творів західноєвропейських композиторів-романтиків.

Виклад основного матеріалу. Як вважає О. Колесник, важливою рисою художньої інтерпретації є те, що кінцевим результатом постає образ, який виникає на основі єдності процесів розуміння та вираження (Колесник, 2014). Відмітимо, що результатом виконавської інтерпретації теж є образ, який народжується на основі аналогічних процесів. Виникає питання, чи є різниця між виконавською і художньою інтерпретаціями, якщо так, то в чому вона полягає. Враховуючи те, що виконавська інтерпретація виникає на основі композиторського тексту, можна припустити, що художню інтерпретацію може відрізнити залучення більш широкого контексту (звернення до різних видів мистецтв, більш глибокого висвітлення особливостей історичних факторів та культурного середовища, вивчення композиторської поезики і документальних свідочств).

О. Колесник пропонує під поняттям художньої інтерпретації розуміти процес та результат створення версії «оригіналу», або ж власного художнього твору на основі творчого переосмислення позахудожніх фактів, або ж «первинного» мистецького твору, який може підлягати різним варіантам трансформацій (Колесник, 2014). Важливим і базовим етапом в процесі створення такої художньої інтерпретації композиторського твору є аналіз особливостей епохи і культури, до якої належав композитор, вивчення жанрово-стильових особливостей твору, композиторської поезики, естетичних поглядів. Ми згодні з думкою

О. Колесник про те, що у вивченні конкретного тексту має великого значення відкриття нових джерел, зв'язків, сенсів у відомих текстах, розкриття глобального полілогу, який протягом століть ведуть між собою автори, їх твори та реципієнти. Основою такого поглибленого аналізу стає залучення герменевтичного і семантичного підходів у процесі створення художньої інтерпретації твору.

Як зазначає О. Ляшенко, поняття «художня інтерпретація» починає розглядатись як грань, що зумовлена «співтворчістю інтерпретатора і творця, як суб'єктивна частина продукту виконавської творчості, яка в поєднанні з об'єктивним і точним осмисленням авторського задуму становить процес виконавської діяльності і її продукт, тобто музичний твір, котрий звучить» (Ляшенко, 2011: 60). Ми згодні з тим, що феномен інтерпретації є дуже складним процесом, який не обмежується тільки розумінням його як наукового методу пізнання. Він включає вміння спілкуватись специфічною музичною мовою (включаючи композиторську мову), розуміти логіку структури твору, вести особливий духовний діалог (як з композитором, так і зі слухачем); з одного боку, перекладати знаково-графічну мову на музичну, з іншого – навпаки, описувати особливості музичного тексту (образу) вербальною мовою. Словами О. Ляшенко, для максимально достовірної передачі своїх і композитора особистих переживань та їхнього осмислення, виконавець все «більше залучає додаткових описово-графічних засобів, таких, як образні й емоційно-психічні характеристики, літературно-поетичні програми, аналогії з іншими видами мистецтв» (Ляшенко, 2011: 62).

Розвитку вміння створювати художню інтерпретацію сприятиме вивчення композиторських творів епохи романтизму, в якій особливу роль відігравала програмність в музиці. Виконання фортепіанних творів західноєвропейських композиторів (Ф. Шопена, Ф. Ліста, Р. Шумана та інших) потребує вивчення не тільки літературних творів митців, творчість яких високо цінили композитори (відомо, що Р. Шуман радив читати твори Жана Поля; балади Ф. Шопена були навіяні баладами А. Міцкевича), але й знайомства з провідними художниками епохи романтизму (картинами Е. Делакруа, Т. Жеріко, К. Д. Фрідріха). Таким чином, важливого значення для оволодіння навичками художньої інтерпретації фортепіанних творів епохи романтизму набуває вивчення явища програмності в музиці і залучення синтезу мистецтв.

Програмність в музиці композиторів-романтиків виходить на особливий щабель, набуває значної

складності і проявляється як явна програмність (через назву творів, наприклад, твори Р. Шумана: «Ввечері», «Вночі», «Порив»; Ф. Ліста: «Женевські дзвони», «Хоровод гномів», «Мрії кохання»; через літературні джерела, які мають відношення до твору: «Мефісто-вальс», «Соната з прочитання Данте»; картини або скульптури, що надихали твори: «Часовня Вільгельма Телля», «Заручення» Ф. Ліста), так і прихована програмність (через жанр, тональність, засоби виразності, виконавські знаки і т.і.).

Як відмічає О. Ляшенко, звернення до такого широкого кола інформації дає підставу розглядати художню інтерпретацію (творів різних видів мистецтв) як художньо-творчу діяльність, що включає сприймання твору, процес осмислення та відтворення його під час вербального та виконавського спілкування з аудиторією. Таким чином, студент – майбутній вчитель музичного мистецтва, повинен вміти розказати про композиторський твір, створити особливу психологічно-творчу атмосферу для сприйняття даного музичного твору (використовуючи презентації, відеоматеріали, інтернет-ресурси і т.і.) і виконати його на високому професійному рівні.

Вивчаючи особливості художньої інтерпретації музичних творів, В. Корзун зауважує, що сутнісною характеристикою виконавської майстерності виступають художньо-інтерпретаційні уміння виконавця, що відображають рівень його образного сприймання, культури почуттів, естетичних ідеалів і смаку, творчих здібностей (Корзун, 2014: 77). На збагачення художньо-інтерпретаційних умінь музиканта мають величезний вплив емоційно-естетичні чинники досягнення музичного мистецтва.

Як зазначає Л. Масол, цілі і завдання загальної мистецької освіти сьогодні «переосмислюються в контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти» (Масол, 2015: 11). Стратегія загальної мистецької освіти повинна націлювати на естетичну соціалізацію школярів (інкультурацію), з іншої сторони, важливим є їх особистісна художньо-творча самореалізація (культуротворчість) (Масол, 2015). Зауважимо, що знайомство з романтичними творами західноєвропейських композиторів дає можливість активно розвивати в учнях поліхудожню свідомість, яка характеризується як «сукупність міждисциплінарних знань і уявлень про особливості різних видів мистецтва та їх взаємодію у багатогранному художньо-культурному просторі; здатність до інтуїтивного відчуття/схоплення міжвидових художніх імпульсів і смислів, до емоційно-естетичного резонансу;

інтегральність логіко-ейдетичного мислення, якому притаманні міжвидові художньо-образні асоціації, аналогії, паралелі; здатність інтерпретувати художні тексти» (Масол, 2015: 12).

Творчість композиторів-романтиків дає можливість показати широку картину світу, що складається з різних текстів: вербальних, візуальних, інтонаційно-звукових, тобто з того, з чого складається художньо-естетичний континуум. Ми згодні з думкою Л. Масол, що «у процесі діалогу культур і через «художні словники епох» налагоджуються духовно-естетичні контакти особистості з безмежним розмаїттям світу, герменевтично осягаються його неповторні культурні тексти й контексти» (Масол, 2015: 18).

Успішній і результативній художньо-творчій діяльності буде сприяти оволодіння мистецьким тезаурусом; технологією; вмінням нестандартно вирішувати творчі завдання і аналізувати результати. Ми приєднуємось до визначення О. Гаврилюк поняття «художньої творчої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва» як діяльності, у процесі якої створюється нове у сфері мистецтва і результатом якої є мистецькі проекти, які відповідають певним професійним вимогам, критеріям художньої досконалості (Гаврилюк, 2017: 55).

Як цікавий мистецький проект можна запропонувати захід, присвячений знайомству з фортепіанною музикою Ф. Шопена в контексті культурологічного підходу, використовуючи синтез мистецтв. Корисним було б порівняння спільних рис художньої виразності в різних видах мистецтва: специфічних тембральних фарб фортепіанного звучання в таких фортепіанних творах як: Етюд №12 op. 10 c-moll, Прелюдія c-moll, Полонез fis-moll op. 44 (ладових, мелодичних, гармонічних, фактурних) і кольорових фарб в картинах Е. Делакруа («Шопен», «Свобода на барикадах», «Ладья Данте») і Т. Жеріко («Пліт Медузи», «Корабельна аварія»). Осмислення психологічних станів і специфіки їх втілення різними мовами (музичною і через фарби) дає можливість виконавцю не тільки більш глибоко зрозуміти композиторську мову і передати у власній інтерпретації, але й створити в художній інтерпретації для слухачів більш цілісний образ.

Розуміння композиторської мови Ф. Шопена не було б повним без залучення літературних творів А. Міцкевича (його балад «Світязянка» і «Конрад Валенрод», які надихнули балади Ф. Шопена №1 g-moll, №2 F-dur) – трагізм в музиці, особливі пейзажні музичні фарби доповнюються поетичними строками, що яскраво передають психологічні

стани і настрої. Як зазначає А. Шклєнер, композитор залишив багато доказів своєї патріотичності. Так, події 1830 року мали величезний вплив на життя і творчість композитора, що відбилося на музичному стилі. За думкою А. Шклєнер, коли друзі не дозволили Ф. Шопену повернутися до рідної країни у важкі для неї часи, переживання і думки композитора втілювались в музику, яка стала насичуватись темними тонами, бурхливими динамічними контрастами, численними хроматичними пасажами, тобто рисами, які ламали класичну простоту мажорних і мінорних тональностей (Шклєнер, 2023). Дослідник зауважує, що саме в цей період були створені композитором і етюд c-moll op. 10 («революційний»), і Скерцо h-moll.

Висновки. На сьогоднішній день багато вчених і музикантів відмічають велике світове значення музики Ф. Шопена і для польської культури й для становлення композиторської школи XX–XXI століття. На думку Б. Болеславської, важливим є те, що в музиці Ф. Шопена можна побачити не тільки зв'язки з польською землею, але й з вишуканими традиціями європейської музики (Boleslawska, 2023: 87). Можна додати, що сьогодні музика Ф. Шопена як ніколи звучить актуально в нашій країні, яка потерпає від агресії.

Багатогранність і складність семантики музичних творів Ф. Шопена порівнюють з чарівною річчю, яка в кожному дзеркалі має різні відображення. Залучення широкого культурологічного контексту виявляє нові смислові і психологічні глибини композиторського тексту. На особливому місці для створення художньої інтерпретації стоїть підбір інтерпретацій видатних світових музикантів. Для передачі унікальності шопенівської стилістики, опора повинна бути на таких світових виконавців, як: М. Аргеріх, А. Бенедетті Мікеланджелі, Е. Вірсаладзе, А. Корто, А. Рубінштейн. Значний інтерес представляють представники польської школи інтерпретації фортепіанної музики Ф. Шопена, такі як: Т. Кох, В. Люк, Я. Олейнічак та інші.

Таким чином, застосування широкого культурологічного контексту дає можливість з одного боку, виявити глибинні смислові рівні композиторського тексту, з іншого – на основі художньої інтерпретації, створити цікаву і змістовну бесіду і презентацію, що сприятимуть розумінню музики слухачами. Ми приєднуємось до думки О. Самойленко про те, що «інтерпретація музики та в музиці, в цілому – це відношення з музикою як з художньо організованим культурним (культурно-історичним) середовищем, що накопичує, культивує досвід розуміння як глибинної смислової взаємодії між людьми» (Самойленко, 2021: 2).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк О. Психолого-педагогічні аспекти професійної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до художньої творчої діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017, № 6 (70). С. 48–57. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdb440dc-c90d-4582-bbf0-8f8aff0dbdfc/content> (дата звернення 22.05.2024).
2. Колесник О. До визначення поняття художньої інтерпретації. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 270. С. 105–108.
3. Корзун В. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності. *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 120. С. 74–79. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8722/KORZUN.pdf;jsessionid=DE73859CD85392B2D44A87728EF4AC15?sequence=1> (дата звернення 12.06.2024).
4. Ляшенко О. Художня інтерпретація творів мистецтва в теорії та практиці наукового аналізу. *Неперервна музична освіта: теорія і методика*. 2011. Ч. 3. С. 58–63. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33689657.pdf> (дата звернення 02.08.2024).
5. Масол Л. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посібник. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3496/1/2015.pdf> (дата звернення 17.09.2024).
6. Самойленко О. Музично-мовна свідомість як історичний та психологічний феномен: творчі конекції і теоретичні пролонгації. *Нові віхи розвитку культури і мистецтва у XXI столітті* : колективна монографія / за заг. Ред. О. І. Самойленко. Львів–Торунь : Ліга–Прес, 2021. С. 1–23. URL: https://musicological-school.com/wp-content/uploads/2023/03/colmono_ONMA_culture.pdf (дата звернення 28.09.2024).
7. Шклєнер А. Шопен – поет польської свободи. 2023. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/fryderyk-shopen-poet-polskoi-svobody>. (дата звернення 12.10.2024).
8. Beata Boleslawska (Boleslawska-Lewandowska). Chopin in the writings and music of 20th-century polish composers. *The culturology ideas*. 2023. №23. Р. 85–94. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD23_Boleslawska.pdf (дата звернення 09.11.2024).

REFERENCES

1. Havryliuk O. (2017). Psykholoho-pedahohichni aspekty profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do khudozhnoi tvorchoi diialnosti. [Psychological and pedagogical aspects of the professional readiness of future music teachers for artistic creative activity]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. [Pedagogical sciences, theory, history, innovative technologies]. 6 (70). 48–57. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdb440dc-c90d-4582-bbf0-8f8aff0dbdfc/content>. [in Ukrainian].
2. Kolesnyk O. (2014). Do vyznachennia poniattia khudozhnoi interpretatsii. [To define the artistic interpretation concept]. *Kultura narodov Prychernomoria*. 270. 105–108. [in Ukrainian].
3. Korzun V. (2014). Khudozhnia interpretatsiia muzychnykh tvoriv yak vyshchyi shchabel vykonavskoi maisternosti. [The artistic interpretation of musical peaces as the highest level of performing skill]. *Pedahohichni nauky*. [Pedagogical sciences]. 120. 74–79. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8722/KORZUN.pdf;jsessionid=DE73859CD85392B2D44A87728EF4AC15?sequence=1>. [in Ukrainian].
4. Liashenko O. (2011). Khudozhnia interpretatsiia tvoriv mystetstva v teorii ta praktytsi naukovoho analizu. [The artistic interpretation of art compositions in the theory and practice of scientific analysis]. *Neperervna muzychna osvita: teoriia i metodyka*. 3. 58–63. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33689657.pdf>. [in Ukrainian].
5. Masol L. (2015). Khudozhno-pedahohichni tekhnolohii v osnovnii shkoli: yednist navchannia i vykhovannia: metod. posibnyk. [The artistic and pedagogical technologies in primary school: unity of education and upbringing]. Kharkiv: «Drukarnia Madryd». 178. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3496/1/2015.pdf>. [in Ukrainian].
6. Samoilenko O. (2021). Muzychno-movna svidomist yak istorychnyi ta psykholohichni fenomen: tvorchii konektsii i teoretychni prolonsatsii. [The musical-linguistic consciousness as a historical and psychological phenomenon: the creative connections and theoretical prolongations]. *Novi vikhy rozvytku kultury i mystetstva u XXI stolitti* : kolektyvna monohrafiia. [New landmarks in the culture and art development in the XXIst century]. / za zah. Red. O. I. Samoilenko. Lviv–Torun : Liha–Pres. 1–23. URL: https://musicological-school.com/wp-content/uploads/2023/03/colmono_ONMA_culture.pdf. [in Ukrainian].
7. Shkliener A. (2023). Shopen – poet polskoi svobody. [Chopin is the poet of Polish freedom]. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/fryderyk-shopen-poet-polskoi-svobody>. [in Ukrainian].
8. Boleslawska (Boleslawska-Lewandowska) B. (2023.). Chopin in the writings and music of 20th-century polish composers. *The culturology ideas*. 23. 85–94. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD23_Boleslawska.pdf.